

УДК 334.021: 338

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Калініченко Л. Л., доцент (УкрДАЗТ)

Розглянуто проблеми промислового комплексу України. Запропоновано підходи до формування національної промислової політики.

Ключові слова: промисловість, національна промислова політика.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Україна відстає від більшості країн майже за усіма макроекономічними критеріями та оцінками, залишається на периферії світових інноваційних систем і в результаті займає низький рейтинг за індексом глобальної конкурентоспроможності порівняно з країнами ЄС. В той час як провідні країни світу здійснюють перехід до інноваційного суспільства, створюють економіки, що ґрунтуються на генерації, розповсюдженні та використанні знань, на унікальних навиках, здібностях і креативних якостях людей, їх вмінні адаптуватися до постійних змін діяльності, Україна залишається сировинною країною із надзвичайно високою інертністю не тільки в генерації, але й у використанні чужих інновацій.

Національна конкурентоспроможність визначається в першу чергу здатністю промисловості тієї або іншої країни постійно розвиватися і проводити інновації. Таким чином, промисловість, як провідна сфера матеріального виробництва, відіграє виключно важливу роль в конкурентоспроможності національної економіки, що, у свою чергу, визначає необхідність формування ефективної національної промислової політики, яку прийнято розглядати як частину загальноекономічної державної політики. Залежно від стану розвитку економіки, а саме від взаємовідносин між державою та суспільством як об'єктами економіки, визначається концепція, зміст, мета, стратегія формування та розвитку промислової політики.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених частин загальної проблеми. Національна промислова політика, як частина загальної економічної політики, є однією з найширше обговорюваних і одночасно однією з найбільш дискусійних концепцій в економічній літературі. Проблеми формування промислової політики та підвищення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки відображені в роботах вітчизняних науковців, таких як О. І.Амоша, В. П.Вишневський, В. М. Геєць, В. Горбулін., В. Л. Дикань, Л. О. Збаразька, І. Піддубний, Л. Піддубна, А.Чухно та ін. [1-8]. Так Горбулін В. стверджує про невідкладність вирішення проблем формування та реалізації національної промислової політики, які

набули системного характеру та обумовлюють виникнення реальних погроз національній безпеці та обороні. Амоша О. І., Вишневський В. П., Збаразька Л. О. пропонують концептуальну версію державної політики у промисловій сфері на середньострокову перспективу, а також пропозиції щодо формування і застосування механізмів її реалізації. Дикань В. Л. аналізує основні фактори, які впливають на конкурентоспроможність національної економіки, визначає мету, задачі та характер промислової політики, обґрунтовує необхідність підвищення ролі держави в її формуванні і реалізації.

В сучасних умовах посилення необхідності переходу вітчизняної промисловості на інноваційний шлях розвитку з метою підвищення конкурентоспроможності, слід визнати, що дані проблеми вимагають подальшого дослідження. Тому **метою статті** визначено розкриття тенденцій та напрямів формування національної промислової політики на шляху збільшення конкурентоспроможності економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існують різні підходи до визначення поняття "національна промислова політика". Термін "промислова політика" прийшов до України на початку економічних реформ 1990-х рр. із західної економічної літератури, де промислова політика розглядається як неправомірне втручання держави в економіку, що спотворює дію ринкових механізмів і що перешкоджає ефективному розподілу ресурсів. У 90-ті роки ХХ ст. в Україні промислова політика стала трактуватися як необхідність державної підтримки промисловості. На початку ХХІ ст. національна промислова політика являє собою узгоджені стратегію та тактику держави, корпорацій і фірм всіх форм власності по досягненню мети промислового розвитку країни в галузевому і регіональному масштабах, які формуються під впливом всіх інститутів суспільства та істотно впливають на характер і форми взаємодії з основними суб'єктами світової економіки в рамках міжнародного розподілу праці, визначають особливості зовнішньоекономічних зв'язків в умовах відкритої економіки і формують конкурентні переваги країни [9].

Таким чином, національна промислова політика багато в чому визначає місце та роль країни

в сучасній світовій економіці та системі міжнародних економічних відносин і здійснює безпосередній вплив на міжнародну конкурентоспроможність країни.

Концептуальні положення промислової політики України розкриваються Державною програмою розвитку промисловості на 2003 - 2011 рр. (схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 р. № 1174). В ній зазначено, що метою розвитку промисловості є створення сучасного, інтегрованого у світове виробництво промислового комплексу, здатного в умовах інтеграції та глобалізації розв'язувати основні завдання соціально-економічного розвитку та утвердження України як високотехнологічної держави [10]. До 2011 року, відповідно до Програми, передбачається шляхом розширеного інвестування забезпечити:

- формування технологічних кластерів пріоритетного розвитку промисловості, передусім у найбільш наукоємних і високотехнологічних галузях та виробництвах, здатних кардинально змінити економічний і науково-технічний потенціал промисловості;

- широке запровадження нових технологій з поліпшеними техніко-економічними показниками, зменшеною енерго- і ресурсоемістю виробництва, комплексною автоматизацією та інформатизацією виробничих процесів, істотним підвищенням продуктивності праці та соціального забезпечення працівників;

- підвищення конкурентних можливостей промислового виробництва, розширення ринків за рахунок входження до пріоритетних і найбільш ефективних для національної економіки секторів світового ринку (авіакосмічного, суднобудівного, військової техніки, транспортного і сільськогосподарського машинобудування) та задоволення потреб внутрішнього ринку високих технологій за рахунок вітчизняного виробництва;

- створення умов для функціонування розгалуженої системи малого та середнього бізнесу, ефективного використання ринкової інфраструктури - товарних бірж, торгових будинків, виставкових комплексів, транспортних терміналів, банківських та небанківських фінансово-кредитних установ, венчурних компаній, сучасних систем зв'язку, інтеграції у міжнародне інформаційне поле;

- забезпечення якісних змін у характеристиках розвитку промислового комплексу, що ґрунтуються на використанні переважно внутрішніх джерел інвестування, забезпеченні динамічної модернізації виробництва, реалізації життєвих інтересів країни.

Реалії, що склалися в економіці України під впливом фінансово-економічної кризи, політичної нестабільності, ставлять під сумнів можливість реалізації вищезазначених напрямків. Так більше 2/3 загального обсягу промислової продукції приходить на галузі, що виробляють сировину, матеріали та

енергетичні ресурси. Неефективна структура і висока енергоемісність промислового виробництва, зростання цін на енергоносії підштовхнули підприємців до пошуку способів підвищення ефективності господарської діяльності, але не за допомогою технологічної модернізації виробництва, а за рахунок підвищення цін. Саме тому за десять років відбулося загальне збільшення індексу цін промислової продукції в 4,2 рази. Наслідки кризи вплинули майже на усі види промислової діяльності. Найбільші втрати за 2008-2009 рр. отримало машинобудування (-52,2%), металургійне виробництво (-39,0%), виробництво іншої неметалевої продукції (-44,7%), хімічна та нафтохімічна промисловість (-31,9%). Падіння обсягів виробництва промисловості вплинуло на результати роботи підприємств транспорту, які в січні-серпні 2009 р. перевезли вантажів на 30% менше, ніж за відповідний період попереднього року. Дефіцит ліквідності призвів до зниження обсягів будівельних робіт в усіх регіонах і по усім основним видам будівельної діяльності. Структурна динаміка промисловості України по технологічним укладам за період 2003-2008рр. майже не зазнала змін, п'ятий технологічний уклад займає біля 3%; третій знизився з 51 до 46%, четвертий — біля 50%, що свідчить про відсутність результативної структурної політики держави. Про шостий технологічний уклад виробництва, який в розвинутих країнах вже розвивається, в Україні тільки говорять. Спостерігається дуже низька частка продукції галузей, яка належить до високих технологій, - усього 4,6%. Слабкою залишається інвестиційна підтримка промисловості. Частка інвестицій в основний капітал за рахунок коштів державного бюджету і коштів закордонних інвесторів в середньому складає 4—6%. Реально більше половини загального обсягу інвестицій здійснюється підприємствами з власних коштів [11]. Отже аналіз основних результатів діяльності промисловості України доводить про недосягнення цілі Програми та невиконання поставлених задач. З початку реалізації Програми не відбулися і позитивні інституційні зміни. Майже призупинено процеси консолідації підприємств. На самому низькому рівні знаходиться діяльність по впровадженню винаходів, нових технологій і матеріалів. В результаті питома вага високих технологій в експорті промислової продукції в два-три рази менше, ніж в країнах з середнім рівнем розвитку. Україна сьогодні значно відстає в розвитку елементної бази мікроелектроніки, мікропроцесорної техніки, нанотехнологій. Невирішеною залишається проблема підвищення ефективності бюджетної політики по підтримці розвитку промисловості (частка фінансування заходів Програми складає тільки 1,9% загальної суми необхідних коштів).

Таким чином, погоджуючись з основними економістами України, основними підходами до формування нової промислової політики України мають бути:

– впровадження стратегії відходу від існуючої неконкурентної на світових ринках сировинної структури вітчизняної промисловості та побудови сучасної моделі, яка наближена до структури промисловості технологічно розвинутих країн;

– створення умов для розвитку внутрішнього ринку та удосконалення механізмів державно-приватного партнерства;

– прийняття Стратегії розвитку промисловості України, яка передбачає широкомасштабну інтеграцію промислового виробництва з метою реалізації крупних інноваційних проектів;

– проведення активної державної інноваційної політики, створення умов для збільшення кредитування підприємств, що повинно стати пріоритетом державної промислової політики;

– забезпечення державної підтримки структурно-перспективних галузей промисловості для підвищення прибутковості та досягнення мультиплікативного ефекту, а саме: впровадження сприяєтливої податкової, амортизаційної, цінової політики;

– вирішення комплексу проблем кадрового забезпечення галузей промисловості, а саме проблем залучення та закріплення на підприємствах молоді, забезпечення підготовки інженерних кадрів та робочих по основним видам професій;

– розвиток високих наукоємних промислових технологій, нанотехнологій і впровадження на їх основі крупних інноваційних проектів;

– впровадження нової структури державного управління, яка б забезпечила системний підхід до реалізації заходів та задач промислової, оборонно-промислової політики держави.

Висновки. Запропоновані підходи до формування нової промислової політики дозволять реально прискорити створення в Україні конкурентної структури промисловості та врахувати потреби забезпечення національної безпеки та оборони.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Амоша О.І. Концептуальні орієнтири промислової політики України (на середньострокову

Анотація. Рассмотрено проблемы промышленного комплекса Украины. Предложено подходы к формированию национальной промышленной политики.

Ключевые слова: промышленность, национальная промышленная политика.

Summary. The problems of industrial complex of Ukraine are considered. Approaches are offered to forming of national industrial policy.

Keywords: industry, national industrial policy.

перспективу) / О.І. Амоша, В.П. Вишневський, Л.О.Збаразька // Экономика промисловості. – 2008. - №43. Режим доступу до статті: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/EProm/2008_43/st_43_01.pdf.

2. Амоша О.І. Промышленная политика Украины: концептуальные ориентиры на среднесрочную перспективу / О.І. Амоша, В.П. Вишневський, Л.О.Збаразька // Экономика Украины. – 2009. - №12. – С. 4-13.

3. Экономика Украины: стратегия і політика довгострокового розвитку / За ред. В.М. Геєця. – К.: Ін-т екон. прогнозів.; Фенікс, 2003. – 1008 с.

4. Горбулин В. Украине нужна новая промышленная политика, которая бы отвечала национальным интересам / В. Горбулин // Зеркало недели. – 2010. - № 1(780). - 15 — 22 января.

5. Дикань В. Л. Сутнісні аспекти конкурентоспроможності національної економіки / В. Л., Дикань, О. Г. Кірдіна // Вісник економіки транспорту та промисловості. – 2009. - № 28. – С. 5 – 11.

6. Кондрашов О.М. Державна промислова політика як ефективний інструмент державного впливу на розвиток промисловості / О. М. Кондрашов // Державне будівництво – 2007. - № 2. – Режим доступу до статті: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2007-2/doc/2/04.pdf>.

7. Поддубный, И. Теория конкурентоспособности: современное состояние и предметно-методологические аспекты развития / И.Поддубный, Л.Поддубная //Экономика Украины.-№ 8.- 2007.- С.52-60.

8. Чухно А. Новая экономическая политика / А. Чухно // Экономика Украины.- 2005.- №6.- С. 4-10.

9. Гриб С. А. Национальная промышленная политика и проблемы повышения международной конкурентоспособности России : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.14 «Мировая экономика, Экономические науки» / С.А. Гриб — Москва – 2007. — 26 с.

10. Державна програма розвитку промисловості на 2003 - 2011 роки: Режим доступу: http://www.in.gov.ua/files/content/dergavna_prog123.pdf.

11. Яценко Н. Экономика Украины 1999—2008: потерянное десятилетие / Н. Яценко // Зеркало недели.- 2009.- № 51 (779).- 26 декабря — 14 января.

*Рецензент к.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Полякова О.М.*